

HADİM HAFIZ AHMED PAŞA'NIN MİSİR'DAKİ EVKAFI
(XVII VE XVIII. YÜZYILDAKİ DURUMU)*

Meryem KAÇAN ERDOĞAN**
Meral BAYRAK (FERLİBAŞ)***

ÖZET

Hadım Hafız Ahmed Paşa Arnavut kökenli olup Enderun'da yetişmiş ve üst düzey devlet görevlerinde bulunmuştur. 1604 yılında ikinci kez getirildiği sadaret kaymakamlığından azledildikten birkaç yıl sonra hacca gitmiş ve devlet hizmetinden ayrılmıştır. 1613 yılında İstanbul'da vefat eden paşa Mısır, Kıbrıs, Rodos, Bosna, İlbasan, Prevadi, Hamid, Mihaliç, Bursa, Üsküdar, Galata ve İstanbul'da vakıflar kurmuş, 1014 (1605-1606) yılında tescil edilen vakfiyesinde vakif eserler, bu kurumlarda istihdam edilecekler, alacakları ücretler, vakfettiği akârat, buralardan elde edilecek gelirin kullanılacağı yerler hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Özellikle Mısır'daki vakıfları Hac yolundaki yolcuların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir duyarlılık göstergesidir. Vâkıf, Mekke yolunda hacılara su verilmesi ve bu amaçla açtığı su kuyularının temiz tutulmasını şart koştuğu vakfiyesinde çeşitli yerlerdeki zaviyelere ve buralarda bulunan görevlilere de kaynak sağlamıştır. Böylece bölgede tesis ettiği su hayratının yanında dini kurumların hizmetlerinin devamına da katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmada; Hafız Ahmed Paşa'nın vakfiyesi ile çeşitli tasniflerdeki defter ve belgelerden oluşan arşiv malzemesi esas alınarak Mısır'da; Bulak, Han-ı Halil, Reşid, Ariş ve diğer bölgelerde bulunan vakıfları hakkında bilgi verilmiştir. Bu kurumların hizmetlerini sürdürebilmesi için vakfedilen gayrimenkullerden söz edilerek elde edilen gelirlerin kullanılması ile ilgili veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Hafız Ahmed Paşa, Mısır, su hayratı, hac yolu, vakıf.

* Bu çalışma, "Devlet Dışı Aktörler ve Ortadoğu'nun Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Dönüşümü" ismiyle düzenlenen II. Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi'nde (ATCOSS, Kahire, 17-19 Mart 2012) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. meryem@ogu.edu.tr

*** Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. mbayrak@ogu.edu.tr

Arnavut kökenli olan Hadım Hafız Ahmed Paşa, Enderun'da yetişmiş ve kilercibaşılığa kadar yükselmiştir. Daha sonra Kıbrıs Beylerbeyliği'ne, 999 (1591) yılı ortalarında da vezaret rütbesiyle Mısır Valiliği'ne getirilmiştir.¹ Bu görevde Evâil-i Receb 1003 (12-21 Mart 1595) tarihine kadar kalan paşa yine vezaretle Yemen muhafızlığına tayin edilmiş ancak hemen ardından bundan vazgeçilerek 11 Rebiülevvel 1004 (14 Kasım 1595) tarihinde Bosna muhafızı olarak görevlendirilmiştir.² III. Mehmed'in Eğri seferi sırasında Bosna'daki Klis Kalesi'ne saldıran Avusturya kuvvetlerine karşı başarı kazanan³ Bosna Beylerbeyi Hafız Ahmed Paşa 1005 (1596-1597) yılında sınırda bulunan Yenikale'yi kuşatmış ancak kalenin ormanlık bir bölgede bulunması dolayısıyla kuşatmayı kaldırmak durumunda kalmıştır. Düşmanın karşı hücumu üzerine Bosna askeri itaatsizlik gösterip firar edince paşa kendi adamları ile savaşmıştır. Daha sonra Bosna askeri ile Budin muhafazasına gönderilen Ahmed Paşa'nın⁴ 1006 (1597-1598) yılında İstanbul'a dönmesi istenmiştir.⁵ Ardından 1 Ramazan 1006 (7 Nisan 1598) tarihinde Vidin Muhafızlığı ile görevlendirilen paşa Niğbolu'da asi Eflak Voyvodası Kara Mihal'e yenilmiş, bütün malı mülkü yağmalanmıştır.⁶ Ahmed Paşa bu yenilgiden sonra Tırnova'ya gitmiş, Mihal ise Niğbolu Kalesi'ni kuşatmıştır. Bir süre sonra kuşatmadan vazgeçen Mihal Bükreş'e dönmüş, Ahmed Paşa da Niğbolu'ya gelerek kalenin harap yerlerini tamir ettirmiştir. Herzograd'da kışlamak niyetindeyken Tuna kıyıları muhafızlığı dördüncü vezir Mahmud Paşa'ya verildiğinden görevden alınmıştır.⁷ Evâsıt-ı Cemâzi-

¹ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999, I, 242.

² Selânikî, *a.g.e.*, II, 460, 463-464, 535; Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635)*, haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara 2004, III, 467, 468.

³ Zeynep Aycibin, *Kâtib Çelebi Fezleke Tahsil ve Metin*, I, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007, s. 293-294; Selânikî, *a.g.e.*, II, 700; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1996, II, 556.

⁴ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 320, 324.

⁵ Selânikî, *a.g.e.*, II, 700-701.

⁶ Selânikî, *a.g.e.*, II, 733, 747-748, 752, 765-767; Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 341; Hasan Bey-zâde, *a.g.e.*, III, 587, 643-646.

⁷ Selânikî, *a.g.e.*, II, 768-772; Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 341.

yelâhır 1007 (9-18 Ocak 1599) tarihinde tekrar İstanbul'a gelen paşaya dördüncü vezir payesi verilmiştir.⁸ İstanbul'da Mısır beylerbeyi olduğu dönemde 600.000 flori olan bir yıllık Mısır irsaliyesinin 400.000 floriden fazlasını zimmetine geçirip göndermediği gerekçesiyle yargılanan Ahmed Paşa soruşturmanın sonuçsuz kalması üzerine⁹ üçüncü vezirliğe terfi etmiş, 1008 yılının Şevval (15 Nisan-13 Mayıs 1600) ayında Halil Paşa'nın azledilmesiyle sadaret kaymakamlığına getirilmiştir.¹⁰ Bu görevde on ay kaldıktan sonra azledilmiş, 1010 yılı Muharrem veya Safer (2-31 Temmuz/1-29 Ağustos 1601) ayında tekrar üçüncü vezirliğe getirilmiştir. Bu görevdeyken 20 Rebi'ülâhır 1010 (18 Ekim 1601) tarihinde Anadolu muhafazası için Kütahya'ya gönderilmiştir.¹¹ 1011 yılı ortalarında (Aralık 1602) Celali lideri Deli Hasan'ın Kütahya'ya saldırması üzerine Ahmed Paşa kaleye kapanmış, Deli Hasan da şehri yakıp yıkmıştır.¹² Celali isyanları nedeniyle Anadolu'ya serdar olarak Nuh Paşa'nın gönderilmesiyle Hafız Ahmed Paşa merkeze çağrılmış, Kütahya'dan ayrılan paşa 24 Safer 1012 (3 Ağustos 1603) tarihinde İstanbul'a ulaşmıştır. Yine üçüncü vezir olarak görevine devam edecek olan Ahmed Paşa, Vezir Hasan Paşa'nın padişah nezdindeki girişimleri dolayısıyla İstanbul'a gelişinin ertesi günü tutuklanmıştır. Tüm mal varlığına el konularak sarayı mühürlenene paşa Yedikule'de hapsedilmiştir. 18 gün tutuklu kaldıktan sonra harem ağalarının araya girmesiyle katledilmekten kurtulmuş, serbest bırakılarak Mihaliç'teki çiftliğine gönderilmiştir.¹³ 1012

⁸ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 342; Selânikî, *a.g.e.*, II, 775, 786.

⁹ Eski kazasker Yahya Efendi, Ahmed Paşa'nın zimmetinde olduğu iddia edilen paranın alınması gerektiğine hükmetmiş, bunun üzerine 1007 yılı Ramazan (28 Mart-26 Nisan 1599) ayında sadarete yapılan toplantıda Ahmed Paşa ile birlikte Kurt Paşa ve Şerif Mehmed Paşa'nın da Mısır beylerbeyi oldukları döneme ait muhasebe defterlerinin istenmesine ve iddianın incelenmesine karar verilmiştir. Ancak ulema delil yetersizliği nedeniyle görüş birliğine varamamıştır (Selânikî, *a.g.e.*, II, 797-799). Üç beylerbeyinin bir senelik vergi geliri olan 500.000 altın hakkındaki sorgusu epeyce devam etmiş ve sonuçta 1008 yılı Receb (17 Ocak-15 Şubat 1600) ayında Ahmed Paşa bu durumdan sorumlu tutulmuştur (Selânikî, *a.g.e.*, II, 845-846). 20 Şa'ban 1008 (6 Mart 1600)'de Hac kafilisinin hazırlıklarına nezaret etmek üzere Ahmed Paşa'nın Şam'a acil olarak gönderilmesiyle konu kapanmıştır (Selânikî, *a.g.e.*, II, 849).

¹⁰ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 356; Selânikî, *a.g.e.*, II, 864; Hasan Bey-zâde, *a.g.e.*, III, 618.

¹¹ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 405.

¹² Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 417.

¹³ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 432; Hasan Bey-zâde, *a.g.e.*, III, 737-738, 748.

yılı sonlarında (Mayıs 1604) Sadaret Kaymakamı Sofu Sinan Paşa, Ahmed Paşa'yı Bosna'ya sürgüne göndermek istemiş ancak bunu gerçekleştirememiştir. 1013 yılı başlarında (Haziran 1604) Ahmed Paşa ikinci kez sadaret kaymakamlığına getirilmiştir.¹⁴ Bu görevdeyken 1015 (1606-1607) yılında Anadolu beylerbeyi ve Saruhan sancakbeyi ile birlikte Celali Kalenderoğlu'na karşı gönderilen paşa bu mücadelede başarı elde edememiştir.¹⁵ Sadaret kaymakamlığından azledildikten sonra 1016 (1607-1608)'da hacca giden Ahmed Paşa devlet hizmetinden ayrılmıştır. 23 Ramazan 1022 (6 Kasım 1613) tarihinde İstanbul'da vefat etmiş, Fatih'te Küçük Karaman'da inşa ettirdiği caminin yanındaki türbeyle defnedilmiştir.¹⁶

Yukarıda kısaca söz edilen hayat hikayesinden anlaşılacağı üzere önemli devlet görevlerinde bulunan Ahmed Paşa'nın geçmişinde başarılar ve başarısızlıkların yanında ne yazık ki kendisini zan altında bırakan, şai-beye yol açan olaylar da mevcuttur. Osmanlı devlet adamlarının vakıf kurma geleneğini benimseyip uygulayan paşayı bu yönüyle minnetle anmak gerekir. Zira Ahmed Paşa pek çok menkul ve gayrimenkul bağışlayarak Mısır, Kıbrıs, Rodos, Bosna, İlbasan, Prevadi, Hamid, Mihaliç, Bursa, Üsküdar, Galata ve İstanbul'da adını yaşatacak vakıflar kurmuştur. 1014 (1605-1606) yılında tescil edilen vakfiyesinde vakıf eserler, bu kurumlarda istihdam edilecekler, alacakları ücretler, vakfettiği akârat, buralardan elde edilecek gelirin kullanılacağı yerler hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.¹⁷ Ahmed Paşa'nın topluma hizmet amacıyla kurduğu vakıflardan elde edilen gelir, 1011 (1602-1603) yılında hazinenin darlığı nedeniyle devlet tarafın-

¹⁴ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 478; Hasan Bey-zâde, *a.g.e.*, III, 819-820, 823; *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, Haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, Ankara 2003, II, 6.

¹⁵ *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, II, 49-50.

¹⁶ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, II, 556.

¹⁷ Vakfiye kapak sayfası dahil varak usulüne göre numaralandırılmış olup 2a-45a aralığındadır. Harekelendirilmiş nesih hatla kaleme alınmıştır. Ahmed Paşa'nın Mısır'daki vakfı ile ilgili bilgiler vakfiyenin 5b ile 12b aralığında yer almıştır. Diğer sayfalarda vakfın yukarıda söz edilen yerlerde kurduğu vakıflar hakkındaki şartlar sıralanmıştır. Her vakıfla ilgili başlık derkenar olarak mühür şeklinde gösterilmiştir. Vakfiye 10 beyitten oluşan manzum bir bölüm ile sona ermiştir. Son beyitte vakfın tescil tarihi olan 1014 yılı ebced hesabına göre "Hâfızıyye" sözcüğüyle ifade edilmiştir. Vakfiye için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSM)*, d, nr. 6972, vr. 2a-45a.

dan da kullanılmış hatta vakıf malından verilen 15.000 flori vakfa kısa sürede geri ödenememiştir.¹⁸

Hadım Hafız Ahmed Paşa'nın Mısır ve Hicaz'daki Vakıfları

Vakfi tanıtmadan önce o dönemde hac yolunu¹⁹ kullanan hacı adaylarının yolculuk sırasında karşılaştıkları sorunların başında gelen suyun temini ve dağıtılmasından söz etmek gerekir ki paşanın su vakfı bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik önemli bir hizmettir. Zira Ahmed Paşa'nın bu girişimi merkezî idarenin ana yollar dolayısıyla hac yolu üzerindeki su kuyuları ve sarnıçlarda su bulundurulması politikasına hizmet eden anlayışın bir yansımasıdır.

Osmanlı döneminde resmî olan iki hac kervanından söz edilmektedir. Bunlardan biri İstanbul-Şam-Mekke güzergahını takip eden kervan, diğeri de Kahire üzerinden Mekke'ye ulaşan kafiledir. Kahire, Orta Afrika'dan gelen hacı adaylarının buluşma noktası olduğu gibi Kuzey Afrika, Ege adaları ve İstanbul'dan gelenlerin toplandığı bir merkezdir. Buradan hareket eden kervan, Kusey veya Süveys, Meila, Yenbu ve Cidde üzerinden Mekke'ye 37 günde ulaşmaktadır. Bu kervana Mısırlıların armağanlarını Mekke'ye götüren Mısır görevlileri de katılmıştır.²⁰ Kervanın gerek Sina Çölü'ndeki yolculuğu gerekse Arabistan Yarımadası'ndaki konak yerlerinde ikameti sırasında temiz su kaynaklarına ulaşma ihtiyacı bazı tedbirlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Çölde kervanın su ihtiyacını sağlayan kuyu ve

¹⁸ Z. Aycibin, *a.g.t.*, s. 432; Hasan Bey-zâde, *a.g.e.*, III, 737. Kapıkulları aylıkları için talep edilen bu meblağ vakfın mütevellisi olan Hasan Çavuş tarafından 25 Zilhicce 1011 (5 Haziran 1603) tarihinde borç olarak verilmiştir. Vakfın alacağını tahsil edememesi üzerine mütevellinin girişimiyle 1016 (1607-1608) yılında hükümet bir ödeme planı yapmış, borcun 5.000 sikkesinin Mısır gelirinden, diğer 5.000'in Trablusşam hazinesinden, 2.000'in Kıbrıs hazinesinden, kalan 3.000'in ise 1.000'er sikkelik dilimler halinde Sakız Adası, Üsküp ve Kratova'nın mukataa gelirlerinden ödenmesine karar vermiştir (BOA, *T SMA.d*, nr. 7290/0007).

¹⁹ Hac yollarını gösteren harita Ek I'dedir.

²⁰ Surayya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar Osmanlı Döneminde Hac (1517-1638)*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 1995, s. 35; Sinan Kunalalp, "Osmanlı Yönetimindeki (1831-1911) Hicaz'da Hac ve Kolera", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Çev. Münir Atalar, S.7 (Ankara 1996), s. 499.

sarnıçların, Bedevilere karşı küçük karargahlarca savunulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Nitekim güzergah üzerinde yer alan Müveylah ve Ezlem kaleleri çevresindeki su kuyularının güvenliği kale muhafızlarının sorumluluğuna bırakılmıştır. Vâkıf da her iki kale çevresinde açtığı üç adet su kuyusunun güvenliği, temizliği ve bakımını söz edilen kalelerin dizdarlarına havale etmiştir.

Aşağıda Ahmed Paşa'nın Mısır ve Hac yolundaki vakfına ait menkul ve gayrimenkullerin ayrıntılı bir listesi verilmiştir.

Tablo I. Vakfiyeye Göre Mısır'da Vakfedilen Menkul ve Gayrimenkuller²¹

<i>Akarât</i>	<i>Bulunduğu Yer</i>	<i>Özellikleri</i>
2 adet Vekâle (Han)	Bulak İskelesi'nde Kantaratı's-Siba mevzii karşısı	Birbirine bitişik olduğu tahmin edilen hanlarda altta 49 adet mahzen üst katta ise 54 adet oda bulunmaktadır. İki hana ait dört kapı olup bunlardan ikisi kara, diğer ikisi de nehir tarafındadır.
Vekâle	Kaçmasiyye'ye yakın Berâd-ı Ayyîn Mahallesi	Handa altı üstlü odalardan başka dükkanlar da mevcuttur.
Dükkan	Han-ı Halil	Söz edilen dükkan, handa "Dükkan-ı Mahmud" adıyla bilinmektedir.
Dükkan	Sûk-ı Haramzâde	-
Vekâle	Reşid'de Kızıldeniz kıyısında	Handa altta mahzenler, üst katta ise odalar bulunmaktadır.
Hamam	Ariş	Tüm müstemilatıyla birlikte vakfedilmiştir.
Bahçe	Vilâyet-i Mansûre'de Dakhiliye'ye bağlı Nahiye-i Minye-i Âbı Hâlid	Meyveli ağaçlar ve su dolapları ile su kuyularını içeren bahçenin yarı hissesi bağışlanmıştır.
2 parça arazi	Vilâyet-i Menufiye'de Nahiye-i Dilcemun	Balçık denilen araziler 180 feddandır. ²²
Arazi	Vilâyet-i Garbiyye'de Nahiye-i Diyeyh	Balçık denilen arazi 133 feddandır.
Arazi	Havz-ı Ful'de Arâzi-i Kalyubiyye'de Nahiye-i Nay	Balçık denilen arazi 50 feddandır.
Arazi	Vilâyet-i Garbiyye'de Nahiye-i Kuveysana	Balçık denilen arazi 50 feddandır.
Arazi	Vilâyet-i Garbiyye'de Tavh Beni Mezid denilen nahiye	52 feddandır.

²¹ BOA, *TSM.A.d*, nr. 6972, vr. 6b-9a.

²² Mısır alan ölçüsü olup bir feddan 6.368 m²'dir (Walther Hinz, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, Çev. Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 80).

Arazi	Ebyar denilen nahiyede Hukr ²³ -i Alemeddin Zenbur	180 feddandır.
Arazi, 20 adet su dolabı ve su kuyusu	Memleket-i Buhayra'da Nahiyeye-i Cüdeyye	Su dolapları bütün müştemilatıyla birlikte vakfedilmiş, bu dolaplar için 70 adet öküz bağışlanmıştır.
Ka'a, ²⁴ havş (avlu), bahçe, arazi ve sebbak adıyla anılan mera	Nefs-i Cüdeyye	Arazi 60 feddandır.
Arazi ve 8 adet su dolabı	Vilâyet-i Menfelutyye'de Nahiyeye-i Menzara	40 feddanlık arazi üzerinde bulunan su dolapları tüm müştemilatıyla ve su dolapları için gerekli 80 adet öküz ile birlikte bağışlanmıştır.
Bir revak, 21 adet ka'a ve bir havş	Müzâhameteyn'de Nahiyeye-i Barinbare	Arazi üzerine hizmetliler ve hayvanlar için binalar inşa edilmiştir. Binaların yanında bir de masara ²⁵ mevcuttur.
Arazi ve 2 adet su dolabı	Müzâhameteyn'de Nahiyeye-i Barinbare	11 feddan, bir rub ve bir sümün olan arazi üzerinde bulunan su dolapları bütün müştemilatıyla birlikte vakfedilmiştir.
4 parça arazi ve 4 adet su dolabı	Müzâhameteyn'de Nahiyeye-i Barinbare	28 feddanlık arazi üzerinde bulunan su dolapları bütün müştemilatıyla birlikte bağışlanmıştır.
Arazi	Barinbare	Bostan denilen arazi tüm müştemilatıyla birlikte vakfedilmiştir.
Arazi ve 8 adet su dolabı	Barinbare	33 feddan olan arazi, üzerindeki su dolapları ve bütün müştemilatıyla birlikte bağışlanmıştır.
Arazi, 86 adet hurma ağacı ve 23 adet su dolabı	Barinbare	Arazi üzerinde bulunan su dolapları bütün müştemilatıyla birlikte vakfedilmiştir.

²³ Bir vakıf araziye belli bir ücret karşılığında tasarruf altında tutmaktır (Ali Himmet Berki, *İstılah ve Tâbirler*, Ankara 1966, s. 22).

²⁴ Geleneksel Mısır ve Suriye konutlarında divanhane benzeri büyük salon olup kare ya da kareye yakın planlı bir merkezi mekanla ona bir kemerle açılan zemini yükseltilmiş bir ikinci mekandan oluşur. Genellikle zemini daha alçak olan mekanın ortasında bir havuz bulunur. Yükseltilmiş kesimin üç yanı sedirle çevrilidir. Ka'alar taştan inşa edilmekle birlikte tavanları ahşaptandır (<http://sanatsozlugum.blogspot.com/2011/08/kaa.html/05.03.2012>).

²⁵ Üzüm, susam, zeytin vs. sıkılan yer.

I. Mısır'da Vakfedilen Menkul ve Gayrimenkuller ile İlgili Şartlar

Tüm vakfedilen menkul ve gayrimenkuller mütevellî tarafından kiraya verilecek, elde edilen gelir her yıl Mekke yolundaki hac yolcuları ile aşağıda söz edilen yerlerdeki köprü ve zaviyelerin ihtiyaçları için kullanılacaktır. Ayrıca vakıf görevlileri ile vâkıfın aile efradına tahsisat ayrılacaktır. Bunun için;

1. 15 adet saka devesi kiralanacak ve develerin ücreti ile kırba,²⁶ çadır ve diğer masraflarını karşılamak amacıyla yıllık 22.000 para ayrılacaktır.

2. Sekiz adet güçlü, kuvvetli saka ile pazar işlerini görmek üzere bir hizmetli tayin edilecektir. Söz konusu bu dokuz kişiye her yıl 2.500 para ödenecektir. Ayrıca işçileri için 2.000 para verilecek, ihtiyaç olduğunda on hazineli bir çadır alınacak, keçe, urgan ve döşemeleri için de yıllık 800 para tahsis edilecektir.

3. Hac yolunda Duş denilen yerde hacıların ihtiyaçları için açtırılan iki adet su kuyusunun temizlenmesi amacıyla her yıl on flori verilecektir. Ezlem Kalesi dizdarları ücret almadan bu işe nezaret edecektir.

4. Müveylah Kalesi yakınında inşa edilen bir su kuyusunun temizlenmesi için de yıllık 200 para verilecek, kalenin dizdarları ücret almadan bu işin yerine getirilmesine nezaret edecektir.

5. Arz-ı Mukaddes olarak anılan Filistin ve çevresinde Remle ile Haliç arasında bulunan nehir üzerinde inşa edilen köprünün tamir ve bakımı için yıllık olarak 1.000 akçe verilecek, Haliç suru dizdarları ücretsiz olarak bu görevin yerine getirilmesine nezaret edecektir.

6. Sır denilen yerde Kantara-yı Sunkur tarafında bulunan Şeyh Kerimüddin el-Halvetî Zaviyesi'nde 16 hafız sabah namazından sonra birer cüz okuyarak hasıl olan sevabı vâkıfın ruhuna bağışlayacaktır.

7. Bu hizmetlerine karşılık zaviyenin şeyhlerine her ay 30, diğerlerine ise 15'er para ödenecektir.

8. Zaviyenin şeyhi Abdülvahid Efendi'ye yıllık olarak 1.080, oğlu Şeyh İbrahim Efendi'ye de 700 para verilecektir.

²⁶ Sakaların kullandığı, ince köseleden veya deriden yapılmış su kabı, saka tulumu.

9. Halvetî Tarikatı Şeyhi Alaaddin es-Sarimini'ye 1.440 para verilecek, vefatından sonra hisseleri vakfa aktarılacak, beylerbeyleri ve kadılar tarafından hiçbir şekilde başkasına tahsis edilmeyecektir.

10. Mısır beylerbeylerinin divan toplantılarını yaptıkları Mak'ad-ı Kayıtbay'da imam olanlara aylık 60, hafız olan on kişiye ise günlük birer para verilecektir.

11. Mısır beylerbeyi olanlar Hadım Hafız Ahmed Paşa'nın Mısır'da bulunan vakıflarına nazır olacak, bu hizmetine karşılık günlük iki buçuk para ödenecektir.

12. Mısır'da ikamet eden Kadı Paşazade Hüseyin Efendi bu vakıflara hasbi yani ücretsiz olarak nazır olacak, müteveli onun bilgisi dışında vakıfla ilgili herhangi bir işlem yapamayacaktır.

13. Kabasakal Muhammed Ağa günlük beş para ile müteveli olacak ve vakfı iyi idare ettiği sürece azledilmeyecektir.

14. Vakfa nezaret edecek biri günlük beş para ile nazır olarak görevlendirilecektir.

15. Haramdan sakınan birisi günlük iki para ile câbî olacaktır.

16. Azatlı kölelerden yazı işlerine vâkıf biri kâtip ve mübaşir olarak atanacak, bu hizmetlerine karşılık günlük iki para ödenecektir.

17. Vakıf için bir şahit görevlendirilecek, kendisine aylık 60 para verilecektir.

18. Bulak Zaviyesi'nde imam olan kişiye aylık 30 para verilecek, hoş sesli biri müezzine olarak atanıp kendisine aylık 30 para ödenecektir.

19. Bulak Zaviyesi'nde kandilci olarak görev yapan kişiye aylık 25 para verilecektir.

20. Yağ ve kandil giderleri için aylık 18 para tahsis edilecektir.

21. Zaviyenin hasır eskidiğinde yenisiyle değiştirilecektir.

22. Reşid yakınlarında bulunan Cüdeyye Köyü'ndeki zaviyede görevli olan imam ve müezzine aylık 30'ar, ferraş ile kandilciye ise 25'er para ödenecektir.

23. Zaviyenin yağ ve kandil giderleri için aylık 12 para tahsis edilecek, hasır ihtiyacını karşılamak üzere yeteri kadar para ayrılacaktır.

24. Mısır'daki vakıf gelirlerinden vâkıfın kardeşi Muhammed Ağa'ya günlük 40 akçe ile her yıl 120 kile pirinç, on kile nohut, iki kantar şeker, iki müd mercimek, 50 vukıyye şairiyye verilecektir. Muhammed Ağa'ya yevmiye olarak verilecek olan 40 akçe vefatından sonra evlatlarına verilmeye devam edecektir.

25. Vâkıfın kız kardeşi Banu Hatun'a günlük on akçe verilecek, vefatından sonra bu yevmiye evlatlarına verilmeye devam edecektir.

26. Vâkıfın kız kardeşinin oğlu Kasım Ağa'ya günlük on akçe ödenecek, bu ödemede nesilden nesile sürecektir.

27. Vâkıfın kardeşleri ile yeğenine tahsis ettiği ödemeler onların nesillerinin sona ermesi halinde vakfa intikal edecektir.

28. Yukarıda söz edilen tüm harcamalar ve ödemelerden artan vakıf geliri İstanbul'daki vakıf mütevellilerine gönderilecek ve ihtiyaç durumunda ilgili yerlere sarf edilecektir.²⁷

II. Vakfiyeye Göre İlgili Verilerin Değerlendirilmesi

Hafız Ahmed Paşa yukarıdaki tabloda sayılan taşınır ve taşınmaz mallarını hacı adayları için bağışlamış, uzun ve meşakkatli hac yolunda onların istifadesine sunmuştur. Bu amaçla Bulak'ta Gasul ve Atrun adlarıyla anılan iki han olmak üzere, Reşid ve Kaçmasıyye'de de birer tane han vakfetmiştir. Vakfedilen hanlar konumu ve kapasiteleri itibariyle önemli birer ticari işletme görünümündedir. Ayrıca ticari potansiyelin yüksek olduğu Han-ı Halil ve Haramzade gibi çarşılarda birer dükkan ile Ariş'te bir hamam bağışlamıştır. Bunların dışında vâkıf Aşağı Mısır denilen Mısır-ı Süflâ'da bulunan Buhayra, Menufiye, Garbiyye, Kalyubiyye ve Dakhiliye gibi eyaletlerde çeşitli büyüklüklerdeki bahçe, bostan, mera ve bir kısmı balçık olarak tanımlanan arazileri aynı amaç için tahsis etmiştir. Yaklaşık 20 parçadan oluşan bu arazilerin toplamı (ölçüleri vakfiyede belirtilenlere göre) en az 820 feddan olup 5.221.760 m²'ye tekabül etmektedir ki bu da yine yaklaşık olarak 4.351 dönüme eşittir. Arazilerin bir kısmında ka'a denilen konaklama yerleri, su dolapları, su kuyuları, meyve ağaçları, gölgelik ve çeşitli müştemilat bulunmaktadır. Vâkıf bu şekilde toplam 65 adet su dola-bı ve su kuyusu vakfederek hac yolunda çekilen su sıkıntısının giderilmesi-

²⁷ BOA, *T SMA*. d, nr. 6972, vr. 9a-12b.

ne katkıda bulunmaya çalışmıştır. Ayrıca su dolapları için 150'den fazla öküz vakfettiği gibi su dağıtımını sağlamak amacıyla vakfın gelirlerinden sarf edilmek üzere 15 adet saka devesi kiralanmasını ve dokuz kişinin görevlendirilmesini şart koşmuş, bunlar için gerekli ihtiyaç maddelerinin temin edilmesini istemiştir.

Hafız Ahmed Paşa sadece Mısır hac yolu için değil aynı zamanda Filistin ve çevresi için de vakfın gelirlerinden tahsisat ayırmıştır. Bu bölgede bulunan Halilürrahman ya da Kudüs'teki İbrahim camilerini ziyaret eden hacıların²⁸ bu imkandan faydalanmasını sağlamıştır. Remle ile Haliç arasında bulunan nehir üzerine yaptırdığı köprünün tamir ve bakımı da vakıf gelirlerinden karşılanmıştır.

Vakfın gelirlerinden kaynak sağlanan yerlerden biri de Sır'da bulunan Halvetî Zaviyesi ile Bulak ve Reşid'deki zaviyeler olup bu kurumların idareci ve görevlilerinin ücretleri vakıftan ödenmiştir. Ayrıca Halvetî Tarikatı şeyhine de ödenek ayıran paşa zaviyeler için gerekli ihtiyaç maddelerinin yine vakıf aracılığıyla giderilmesini istemiştir. Vâkıfın Halvetî Zaviyesi ile tarikat şeyhine tahsisat ayırması onun bu tarikata bağlı olduğunu düşündürmektedir.

Hafız Ahmed Paşa'nın kurmuş olduğu vakıf yarı-ailevi²⁹ bir özellik taşımaktadır. Zira vakıf gelirlerinden kendisi pay aldığı³⁰ gibi kız ve erkek kardeşi ile yeğenine de aynı ve nakdi tahsisat ayırmıştır. Azatlı kölelerinin vakfın gelirlerinden faydalanmasını sağlamak için onları vakfın idareci kadrosuna dahil etmiş, kâtip ve mübaşir olarak görevlendirmiştir.

III. Vakfın XVII-XVIII. Yüzyıllardaki Gelir ve Giderleri

Vakfın işleyişine dair bilgi veren ilk kayıtlar kuruluşundan 30 yıl sonrasına ait olup vakfiyede söz edilen menkul ve gayrimenkullerin büyük ölçüde gelir sağlamaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Aşağıda gerek bu ilk kayıtlarda gerekse bir sonraki yüzyıla ait olan muhasebe bilançolarında yer alan bilgiler tablolar halinde gösterilmiştir.

²⁸ S. Faroqhi, *a.g.e.*, s. 79.

²⁹ Yarı-ailevi vakfın özellikleri için bkz. Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara 2003, s. 17-19.

³⁰ BOA, *T SMA. d.*, nr. 3507/0001, vr. 2a.

Tablo II. Vakfın Gelirleri ile İlgili Veriler 1044-1046 (1634-1637)³¹

<i>Akarât</i>	<i>Adet / Parça</i>	<i>1044 (1634-1635) Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>		<i>1045 (1635-1636) Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>			<i>1046 (1636-1637) Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>
		<i>Toplam Gelir</i>	<i>Bakaya Kalan</i>	<i>Toplam Gelir</i>	<i>Tahsil Edilen Gelir</i>	<i>Bakaya Kalan</i>	<i>Toplam Gelir</i>
<i>Helâlî ve Harâcî Gelirler</i>		-	-	98.890	89.140	9.750	-
<i>Helâlî Gelirler</i>		-	-	49.380	49.380	-	87.177
<i>Bulak'daki vekâleler</i>	2	-	-	40.875	40.875	-	-
<i>Evler ve dükkanlar</i>	-	-	-	7.695	2.550	-	-
<i>Han-ı Halil'deki dükkanlar</i>	-	-	-	810	810	-	-
<i>Harâcî Arazi Gelirleri</i>		-	-	49.510	39.780	9.750	-
<i>Kalyubiyye Vilayeti'nde Nay'da bulunan arazi</i>	1	-	-	3.750	3.750	-	-
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Kuveysana'da bulunan arazi</i>	1	-	-	900	900	-	-

³¹ BOA, *T SMA. d.*, nr. 3681/0006, vr. 1b-2b, 5b. Vakfın muhasebe bilançolarını içeren defterlerin bazılarında hesaplamalarda yanlışlıklar yapıldığı tespit edilmiş ancak doğru sonuçları yazmak yerine orijinaline sadık kalmıştır.

<i>Menufiye Vilayeti'nde bulunan arazi</i>	1	-	-	4.500	4.500	-	-
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Tavh Beni Mezd'de bulunan arazi</i>	1	-	-	1.125	1.125	-	-
<i>Menufiye Vilayeti'nde Dilcemun'da bulunan arazi</i>	1	-	3.375	6.750	-	6.750	-
<i>Menfelutiyye Vilayeti'nde Menzara'da bulunan arazi</i>	1	-	-	3.000	-	3.000	-
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Barinbare'de bulunan arazi ve su dolapları</i>	-	10.530	-	11.080	11.080	-	-
<i>Reşid'de bulunan arazi</i>	1	2.250	-	2.250	2.250	-	-
<i>Reşid'de bulunan mukataa gelirleri</i>		26.477	-	48.000	-	-	12.700
<i>Pirinç ve arpadan elde edilen gelir</i>	-	26.477	-	46.200	-	-	-
<i>Reşid'deki vekâle</i>	1	-	-	-	-	-	12.700
<i>Reşid'deki su dolapları geliri</i>	-	-	-	1.800	-	-	-
<i>Vakfın Eski Nazırı Mehmed Çavuş'un Tahsil Ettiği Halde Zimmetinde Kalan Meblağ</i>		-	-	-	-	22.222	-
Toplam		39.257	3.375	146.890	89.140	31.972	99.877

Tablo III. Vakfın Giderleri ile İlgili Veriler (1044-1045/1634-1636)³²

Giderler	Kişi/ Adet	1044 (1634-1635) Yılı Giderleri (Akçe Olarak)	1045 (1635-1636) Yılı Giderleri (Akçe Olarak)
Mısır'daki Vakıf Görevlileri	6	-	7.830
<i>Nâzır</i>	1	-	4.050
<i>Kâtip</i>	1	-	1.080
<i>Câbî</i>	1	-	540
<i>Şâhid-i vakf-ı evvel</i>	1	-	1.080
<i>Kasîd-i vakf</i>	1	-	540
...	1	-	540
Bulak'daki Küçük Vekâle'deki Zaviye Görevlileri	3	-	930
<i>İmam (aynı zamanda hafız)</i>	1	-	390
<i>Müezzin</i>	1	-	270
<i>Ferraş (aynı zamanda bevvab)</i>	1	-	270
Şeyh Kerimüddin el-Halvefi Zaviyesi'ndeki Cüzhanlar	16	-	2.295
Mısır'daki Personel	2	-	1.215
<i>İmâm-ı Divân-ı Kayıtbay Şeyh Mehmed Çelebi</i>	1	-	675
<i>Vakfın imamı Mehmed Efendi'nin biraderi kethüda</i>	1	-	540
Medine-i Münevvere, Kudüs-i Şerif ve Halilü'r-rahman Mürettebatı	2	-	3.000
<i>Medine-i Münevvere mürettibi</i>	1	-	1.000
<i>Kudüs-i Şerif Mürettibi</i>	1	-	2.000
Bulak Vekâleleri Kapıcılarına Âdet Üzere Ödenen	6	-	1.575
Reşid'deki Görevlilere Âdet Üzere Ödenen	4	-	3.600
Bulak Zaviyesi Giderleri		-	23.468
<i>Kandiller için yağ bedeli</i>	-	-	386
<i>Hasır bedeli</i>	-	-	120
<i>Kandil gideri</i>	-	-	37,5
<i>Kurban bayramı için kurban bedeli</i>	2	-	200

³² BOA, TSMA. d, nr. 3681/0006, vr. 3a-5b.

Başka Vakıflara Ait Olup Hafız Ahmed Paşa Vakfı Tarafından Kullanılan Yerler İçin Ödenen Zemin Kirası			11.100
<i>Hukr-ı arazi (Şeyh Mehmed Mürşidi Vakfı'na)</i>	-		6.300
<i>Hukr-ı sevâki (Mürşidi Vakfı'na)</i>	-		750
<i>Hukr-ı arazi (Seydi Abdullah Vakfı'na)</i>	-	-	1.050
<i>Hukr-ı arazi (... Vakfına)</i>	-		3.000
Sebiller İçin Yapılan Harcamalar		-	39.080
<i>Mermer bedeli</i>	60	-	2.400
<i>Mermer işçilerine ödenen</i>	-	-	300
<i>Demir zincir bedeli</i>	-	-	45
<i>Satın alınan develerin bedeli</i>	19	-	31.350
<i>Sakaların ücretleri</i>	9	-	3.750
<i>Tamircilerin ücreti</i>	-	-	30
<i>Saka ve hamallara verilen bahşişler</i>	-	-	60
<i>Diğer giderler</i>	-	-	1.145
Vâkıfın akrabaları için İstanbul'a gönderilen irsaliye³³		3.060	3.273
Bulak ve Reşid'deki Vekâleler ile Diğer Gayrimenkullerin Tamir Giderleri		-	2.682
<i>Bulak Vekâlesi tamir gideri</i>	-	-	1.500
<i>Reşid Vekâlesi tamir gideri</i>	-	-	450
<i>Bulak'taki diğer akarın onarım masrafları</i>	-	-	732
Reşid'deki menkul ve gayrimenkuller ile ilgili yapılan harcamalar		29.478	42.536
Medine-i Münevvere İçin Vâkıfın azadlı kölelerinin sarf ettiği meblağ		930	1.080
Diğer Masraflar		-	10.045

³³ 1 Zilhicce 1042 (9 Haziran 1633) tarihli vakıf kaydına göre vakıftan tahsisat alanların listesi örnek olması açısından Ek II'de verilmiştir.

Tablo IV. Vakfın Gelirleri ile İlgili Veriler (XVIII. Yüzyıl)

<i>Akarât</i>	<i>Adet/ Parça</i>	<i>1160 (1747-1748)³⁴ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1167 (1753-1754)³⁵ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1170 (1756-1757)³⁶ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1172 (1758-1759)³⁷ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>
<i>Bulak ve Mısır'da Bulunan Helâlî Gelirler</i>		43.276	41.696	41.696	42.417
<i>Bulak'daki vekâleler</i>	2	33.076	31.496	31.496	31.497
<i>Kızıldeniz kıyısındaki topraklar</i>	-	9.620	9.120	9.120	9.840
<i>Han-ı Halil'de Bakırcılar Çarşısı'ndaki dükkanlar</i>	2	720	720	720	720
<i>Haramzade Çarşısı'ndaki dükkanlar</i>	-	360	360	360	360
<i>Reşid'de Bulunan Helâlî Gelirler</i>		9.436	11.410	11.901	10.660
<i>Evler, dükkanlar ve vekâle</i>	-	8.776	10.750	11.241	10.000
<i>Hukr-ı dükkan³⁸</i>	-	540	540	540	540
<i>Cüdeyye'de bulunan arazi</i>	1	120	120	120	120
<i>Harâcî Gelirler</i>		49.075	49.075	49.075	49.075
<i>Menufiye Vilayeti'nde Dilcemun'da bulunan arazi</i>	1	5.000	5.000	5.000	5.000
<i>Kalyubiyye Vilayeti'nde Nay'da bulunan arazi</i>	1	3.450	3.400	3.450	3.450
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Kuveysana'da bulunan arazi</i>	1	900	900	900	900
<i>Menufiye Vilayeti'nde bulunan arazi</i>	1	4.000	4.000	4.000	4.000
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Tavh Beni Mezid'de bulunan arazi</i>	1	1.125	1.125	1.125	1.125
<i>Buhayra Vilayeti'nde Cüdeyye'de bulunan arazi</i>	1	18.500	18.500	18.500	18.500
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Barinbare'de bulunan arazi</i>	1	13.700	13.700	13.700	13.700
<i>Reşid yakınlarındaki Gars Adası'nda bulunan arazi</i>	1	2.400	2.400	2.400	2.400
<i>Bir önceki yılın vakıf gelirinden artan meblağ</i>		37.588	13.877	19.940	14.210
Toplam		139.375	116.058	122.612	116.362

³⁴ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0007, vr. 1b-2a.

³⁵ BOA, TSMA. d, nr. 5599/001, vr. 1b-2a.

³⁶ BOA, TSMA. d, nr. 5291/0001, vr. 1b-2a.

³⁷ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0008, vr. 2b-3a.

³⁸ Vakfa ait olan arazi üzerinde bulunan sayıları belli olmayan dükkanların zemin kirasıdır.

<i>Akarât</i>	<i>Adet</i>	<i>1175 (1761-1762)³⁹ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1177 (1763-1764)⁴⁰ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1178 (1764-1765)⁴¹ Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1179 (1765-1766)⁴² Yılı Gelirleri (Akçe Olarak)</i>
<i>Bulak ve Mısır'da Bulunan Helâlî Gelirler</i>		44.136	44.136	44.126	44.406
<i>Bulak'daki vekâleler</i>	2	32.576	33.576	33.576	33.576
<i>Kızıldeniz kıyısındaki topraklar</i>	-	9.840	10.110	9.840	10.110
<i>Han-ı Halil'de Bakırcılar Çarşısı'ndaki dükkanlar</i>	2	720	720	720	720
<i>Reşid'de Bulunan Helâlî Gelirler</i>		10.660	10.660	10.660	10.660
<i>Eyler, dükkanlar ve vekâle</i>	-	10.000	10.000	10.000	10.000
<i>Hukr-ı dükkan</i>	-	540	540	540	540
<i>Cüdeyye'de bulunan arazi</i>	1	120	120	120	120
<i>Harâcî Gelirler</i>		49.075	49.075	49.075	49.075
<i>Menufiye Vilayeti'nde Dilcemun'da bulunan arazi</i>	1	5.000	5.000	5.000	5.000
<i>Kalyubiyye Vilayeti'nde Nay'da bulunan arazi</i>	1	3.450	3.450	3.450	3.450
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Kuveysana'da bulunan arazi</i>	1	900	900	900	900
<i>Menufiye Vilayeti'nde bulunan arazi</i>	1	4.000	4.000	4.000	4.000
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Tavh Beni Mezid'de bulunan arazi</i>	1	1.125	1.125	1.125	1.125
<i>Buhayra Vilayeti'nde Cüdeyye'de bulunan arazi</i>	1	18.500	18.500	18.500	18.500
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Barinbare'de bulunan arazi</i>	1	13.700	13.700	13.700	13.700
<i>Reşid yakınlarındaki Gars Adası'nda bulunan arazi</i>	1	2.400	2.400	2.400	2.400
<i>Bir önceki yılın vakıf gelirinden artan meblağ</i>		21.068	7.468	11.088	8.431
Toplam		124.939	111.339	114.959	112.572

³⁹ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0009, vr. 1b-2a.

⁴⁰ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0010, vr. 1b-2a.

⁴¹ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0011, vr. 1b-2a.

⁴² BOA, TSMA. d, nr. 3540/0004, vr. 1b.

Tablo V. Vakfın Giderleri ile İlgili Veriler (XVIII. Yüzyıl)

<i>Giderler</i>	<i>Kişi / Adet</i>	<i>1160 (1747-1748)⁴³ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1167 (1753-1754)⁴⁴ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1170 (1756-1757)⁴⁵ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)</i>	<i>1172 (1758-1759)⁴⁶ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)</i>
<i>Vakıf Görevlileri</i>	29	17.775	17.775	17.775	17.775
<i>Nâzır</i>	1	5.400	5.400	5.400	5.400
<i>Câbî</i>	1	540	540	540	540
<i>Mübâşir</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâhid-i vakf-ı evvel</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâhid-i vakf-ı sâni</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâd-ı vakf</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâd-ı vekâil-i Bulak</i>	1	540	540	540	540
<i>Kasid-i vakf</i>	1	720	720	720	720
<i>Kâtib-i vekâil-i Reşid</i>	1	720	720	720	720
<i>Kudüs-i Şerif Mürettibi</i>	1	1.500	1.500	1.500	1.500
<i>Halilü'r-rahman Mürettibi</i>	1	480	480	480	480
<i>İmâm-ı Divân-ı Kayıtbay</i>	1	720	720	720	720
<i>Kurrâ</i>	1	540	540	540	540
<i>Seydi Kerimüddin el-Halvetî Zaviyesi Mürettibleri</i>	16	2.295	2.295	2.295	2.295
<i>Sebiller İçin Yapılan Harcamalar</i>		47.034	47.237	47.989	47.960
<i>Develer için harcanan</i>	-	36.000	36.000	36.000	36.000
<i>Sakaların ücretleri</i>	-	4.400	4.400	4.400	4.400

⁴³ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0007, vr. 2b-3b.⁴⁴ BOA, TSMA. d, nr. 5599/001, vr. 2a-2b.⁴⁵ BOA, TSMA. d, nr. 5291/0001, vr. 2a-2b.⁴⁶ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0008, vr. 3a-3b.

<i>Kırba bedeli</i>	40	3.240	4.080	4.400	4.200
<i>Medine-i Münevvere için yağ bedeli</i>	-	690 (1,5 Kantar)	825 (2 Kantar)	675 (1 Kantar)	850
<i>Zeytinyağı kabı bedeli</i>	-	92	110	85	90
<i>Deri ve ciltçi için yağ bedeli</i>	-	12	22	29	-
<i>Arûz-ı cimâl-i sehâbe</i>	-	200	300	300	300
<i>Âdet-i saka başı</i>	-	1.500	1.500	1.500	1.500
<i>Çadır bedeli</i>	-	300	-	-	-
<i>Develer için kullanılan örtü bedeli</i>	-	300	-	300	300
<i>Süslü kırba</i>	-	300	-	300	300
<i>Diğer Masraflar</i>		4.667	6.860	12.770	19.365
<i>Bulak vekâlelerindeki kapıcı ücretleri</i>	-	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Bulak vekâlelerindeki diğer görevlilerin ücretleri</i>	-	900	900	900	900
<i>Cüdeyye'deki zaviyenin hademe ücreti</i>	1	510	510	510	510
<i>Mültezimler tarafından harcanan</i>	-	500	370	6.780	-
<i>Halâs-ı mal</i>	-	500	-	1.500	-
<i>Atıl arazi için harcanan</i>	-	-	-	-	4.000
<i>Garbiyye Vilayeti'nde Kuveysana'da bulunan atıl arazi için harcanan</i>	-	900	4.000	2.000	900
<i>Nay'da bulunan arazi için yapılan masraf</i>	-	277			3.450
<i>Dilcemun'da bulunan arazi için yapılan harcama</i>	-	-	-	-	5.000
<i>Tavh Beni Mezid'deki arazi için yapılan masraf</i>	-	-	-	-	1.125
<i>Gars'da bulunan arazi için yapılan masraf</i>	-	-	-	-	2.400
<i>Vâkıfın azadlı köleleri için İstanbul'a gönderilen irsaliye</i>		8.300	8.300	8.300	8.305
<i>Başka Vakıflara Ait Olup Hafız Ahmed Paşa Vakfı Tarafından Kullanılan Yerler İçin Ödenen Zemin Kirası</i>		6.345	6.345	6.345	6.345

<i>Hukr-ı arazi (Mürşidi Vakfi'na)</i>	1	3.525	3.525	3.525	3.525
<i>Hukr-ı arazi (Seyfeddin ve Taceddin Vakfi'na)</i>	1	1.500	1.500	1.500	1.500
<i>Hukr-ı arazi (Seydi Abdullah Vakfi'na)</i>	1	1.050	1.050	1.050	1.050
<i>Hukr-ı dükkan (Han-ı Halil'de bulunan birden fazla olan dükkanlar) (Kansu Gavri Vakfi'na)</i>	-	180	180	180	180
<i>Hukr-ı dükkan (Haramzade Çarşısı'nda bulunan birden fazla olan dükkanlar) (Gavri Vakfi'na)</i>	-	90	90	90	90
Reşid'deki Vekâlenin Tamir Giderleri		-	-	-	4.250
Gasul ve Atrun Olarak Adlandırılan Bulak'taki Vekâleler ile Diğer Akarın Tamir Giderleri		15.669	-	12.603	-
<i>20 Ca-5 B 1160 (30.5-13.7.1747) tarihleri arasındaki tamir giderleri</i>	-	3.496	-	-	-
<i>22 C-16 B 1161 (19.6-12.7.1748) tarihleri arasındaki onarım masrafları</i>	-	4.691	-	-	-
<i>3 Ş-25 L 1161 (29.7-18.10.1748) tarihleri arasındaki tamir giderleri</i>	-	5.770	-	-	-
<i>1161 (1748) yılında dükkanların tamir masrafı</i>	-	1.631	-	-	-
<i>1161 (1748) yılında Atrun Vekâlesi'nin tamir gideri</i>	-	81	-	-	-
Toplam		99.700	86.127	106.092	103.605

Giderler	Adet	1175 (1761-1762)⁴⁷ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)	1177 (1763-1764)⁴⁸ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)	1178 (1764-1765)⁴⁹ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)	1179 (1765-1766)⁵⁰ Yılı Giderleri (Akçe Olarak)
Vakıf Görevlileri	29	17.775	17.775	17.775	17.775
<i>Nâzır</i>	1	5.400	5.400	5.400	5.400
<i>Câbî</i>	1	540	540	540	540
<i>Mübâşir</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâhid-i vakf-ı evvel</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâhid-i vakf-ı sâni</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâd-ı vakf</i>	1	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Şâd-ı vekâil-i Bulak</i>	1	540	540	540	540
<i>Kasid-i vakf</i>	1	720	720	720	720
<i>Kâtib-i vekâil-i Reşid</i>	1	720	720	720	720
<i>Kudüs-i Şerif Mürettibi</i>	1	1.500	1.500	1.500	1.500
<i>Halilü'r-rahman Mürettibi</i>	1	480	480	480	480
<i>İmâm-ı Divân-ı Kayıtbay</i>	1	720	720	720	720
<i>Kurrâ</i>	1	540	540	540	540
<i>Seydi Kerimüddin el-Halvetî Zaviyesi Mürettibleri</i>	16	2.295	2.295	2.295	2.295

⁴⁷ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0009, vr. 2a-3a.

⁴⁸ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0010, vr. 2a-2b.

⁴⁹ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0011, vr. 2a-3a.

⁵⁰ BOA, TSMA. d, nr. 3540/0004, vr. 2a-2b.

Sebiller İçin Yapılan Harcamalar		49.815	48.823	50.200	49.245
<i>Develer için harcanan</i>	-	36.000	36.000	36.000	36.000
<i>Sakaların ücretleri</i>	-	4.400	4.400	4.400	4.400
<i>Kırba bedeli</i>	40	4.400	5.100	5.800	5.100
<i>Medine-i Münevvere için yağ bedeli</i>	-	750 (1 Kantar)	923	1.575	1.125 (1,5 Kantar)
<i>Zeytinyağı kabı bedeli</i>	-	90		95	90
<i>Deri ve ciltçi için yağ bedeli</i>	-	788		30	30
<i>Arûz-ı cimâl-i sehâbe</i>	-	300	300	300	300
<i>Âdet-i saka başı</i>	-	1.500	1.500	1.500	1.500
<i>Develer için kullanılan örtü bedeli</i>	-	300	300	300	300
<i>Bakar kap bedeli</i>	36	897	-	-	-
<i>Süslü kırba</i>	-	425	300	300	300
<i>... ücreti</i>	-	40	-	-	-
Diğer Masraflar		10.940	11.340	10.840	7.340
<i>Bulak vekâlelerindeki kapıcı ücretleri</i>	-	1.080	1.080	1.080	1.080
<i>Bulak vekâlelerindeki diğer görevlilerin ücretleri</i>	-	900	900	900	900
<i>Cüdeyye 'deki zaviyenin hademe ücreti</i>	1	510	510	510	510
<i>Mültezimler tarafından harcanan</i>	-	1.000	-	-	500
<i>Halâs-ı mal</i>	-	-	500	-	-
<i>Atıl arazi için harcanan</i>	-	4.000	4.000	4.000	-
<i>Garbiyye Vilayeti 'nde Kuveysana 'da bulunan atıl arazi için harcanan</i>	-	-	900	900	900
<i>Nay 'da bulunan arazi için yapılan masraf</i>	-	3.450	3.450	3.450	3.450

<i>Vâkıfın azadlı köleleri için İstanbul'a gönderilen irsaliye</i>		8.300	8.300	8.300	8.300
<i>Başka Vakıflara Ait Olup Hafız Ahmed Paşa Vakfı Tarafından Kullanılan Yerlerin Zemin Kirası</i>		6.255	6.255	6.255	6.255
<i>Hukr-ı arazi (Mürşidi Vakfı'na)</i>	1	3.525	3.525	3.525	3.525
<i>Hukr-ı arazi (Seyfeddin ve Taceddin Vakfı'na)</i>	1	1.500	1.500	1.500	1.500
<i>Hukr-ı arazi (Seydi Abdullah Vakfı'na)</i>	1	1.050	1.050	1.050	1.050
<i>Hukr-ı dükkan (Han-ı Halil'de bulunan birden fazla olan dükkanlar) (Kansu Gavri Vakfı'na)</i>	-	180	180	180	180
Tamir Giderleri		20.707	7.758	13.158	30.022
<i>Dükkanların tamiri için yapılan masraf</i>	-	6.120	-	-	-
<i>Bulak'daki Atrun isimli vekâlenin tamiri için harcanan</i>	1	4.115	-	13.158	30.022
<i>Bulak'daki Gasul isimli vekâle için yapılan tamir masrafı</i>	1	10.522	4.965		
<i>Menzil tamiri için yapılan masraf</i>	1	-	2.793	-	-
Toplam		113.047	100.251	106.528	118.937

Tablo VI. XVIII. Yüzyıl Kayıtlarına Göre Vakfın Muhasebe Bilançoları.

<i>Muhasebe Kaydının Ait Olduğu Dönem</i>	<i>Gelir (Akçe Olarak)</i>	<i>Gider (Akçe Olarak)</i>	<i>Vakıf Fazlası (Akçe Olarak)</i>	<i>Vakfın Borcu (Akçe Olarak)</i>
<i>1160 (1747-1748)</i> ⁵¹	139.375	99.700	39.315	-
<i>1167 (1753-1754)</i> ⁵²	116.058	86.127	29.571	-
<i>1170 (1756-1757)</i> ⁵³	122.612	106.092	16.163	-
<i>1172 (1758-1759)</i> ⁵⁴	116.362	103.605	12.097	-
<i>1175 (1761-1762)</i> ⁵⁵	124.939	113.047	11.892	-
<i>1177 (1763-1764)</i> ⁵⁶	111.339	100.251	11.088	-
<i>1178 (1764-1765)</i> ⁵⁷	114.959	106.528	8.431	-
<i>1179 (1765-1766)</i> ⁵⁸	112.572	118.937	-	6.365

⁵¹ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0007, vr. 1b-3b.⁵² BOA, TSMA. d, nr. 5599/001, vr. 1b-2b.⁵³ BOA, TSMA. d, nr. 5291/0001, vr. 1b-2b.⁵⁴ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0008, vr. 2b-3b.⁵⁵ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0009, vr. 1b-3a.⁵⁶ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0010, vr. 1b-2b.⁵⁷ BOA, TSMA. d, nr. 3681/0011, vr. 1b-3a.⁵⁸ BOA, TSMA. d, nr. 3540/0004, vr. 1b-2b.

IV. Vakfın İşleyişine İlişkin Verilerin Değerlendirilmesi

Vakıfla ilgili ilk veriler Hafız Ahmed Paşa'nın ölümünden yaklaşık 20 yıl sonrasına aittir ki vakfedilenlerin büyük ölçüde korunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı arazilerin gelirleri mültezimlerin iflas etmesi sonucu tahsil edilememiş, bir kısım araziler de tamamen atıl hale gelmiştir. Örneğin; Menufiye Vilayeti'nde Dilcemun Nahiyesi'nde bulunan iltizama verilerek işletildiği anlaşılan arazinin 1045 (1635-1636) yılı gelirleri tasarruf edenin iflası üzerine vakfa intikal etmemiştir. Ayrıca Menfelutiyye Vilayeti'nde Menzara Köyü'ndeki araziye işleten mültezim arazinin üç yıldır atıl olduğunu iddia ederek vakfa herhangi bir ödemede bulunmamıştır.⁵⁹ Muhasebe bilançolarında, vakfiyede Ariş'te bulunduğu belirtilen hamam ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Bu dönemde vakfın en önemli harcama kalemlerini Bulak ve Reşid'deki hanların tamir masrafları, su dolapları için satın alınan hayvanlar ile çeşitli ihtiyaç maddelerinin bedelleri, sebil ve zaviye giderleri oluşturmuştur. Sebil giderlerine ayrılan pay vakfın yaklaşık olarak ¼'lik harcamalarına karşılık gelmektedir. Bu durum vakfın kuruluş amacı doğrultusunda işlediğini göstermektedir.⁶⁰

1044-1046 (1634-1637) yıllarına ait kayıtların dışında aynı yüzyıl ile ilgili başka veriye rastlanmadığından XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren mevcut olan defterlerle vakfın yirmi yıllık zaman dilimi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre vakfın gelir kaynaklarını koruduğu ancak gelirlerin yıllara göre azaldığı, buna karşın giderlerin artış gösterdiği tespit edilmiştir. Harcama kalemlerinin başında sebiller için yapılan masraflar gelir. Bu masrafların arasında en fazla harcamanın saka develerine yapıldığı görülmektedir. Sebiller için yapılan harcamalar toplam giderin yaklaşık yarısına teka-bül etmektedir. Ayrıca Bulak ve Reşid'deki hanların tamir giderleri önemli bir yekûn oluşturmuştur. Vakıf, giderleri artmasına rağmen tüm harcamalarını karşılamada herhangi bir sıkıntı yaşamamış, 1179 (1765-1766) yılı hariç olmak üzere dönemi gelir fazlası ile kapatmıştır. Bu durum vakfın kurulmasından yaklaşık 140 yıl sonra dahi iyi işletildiğini göstermektedir.

⁵⁹ BOA, *T SMA*. d, nr. 3681/0006, vr. 2a.

⁶⁰ BOA, *T SMA*. d, nr. 3681/0006, vr. 1b-5b.

Sonuç

Hazreti Muhammed'in, "sadakanın en faziletlisi su dağıtmaktır"⁶¹ sözünden hareketle su ile ilgili yapılara özel bir önem verilmiş, başta kutsal şehirler olmak üzere İslam coğrafyasında bu amaçla pek çok tesis oluşturulmuştur. Özellikle ticaret ve hac kervan yolları üzerinde belirli aralıklarla kuyular açılıp sarnıçlar inşa edilmiştir ki Osmanlı döneminde bu bir devlet politikası haline gelmiştir. Başta hanedan mensupları olmak üzere devlet adamları ve hayırseverler tarafından belirtilen güzergahlarda pek çok su vakfı kurulmuştur.

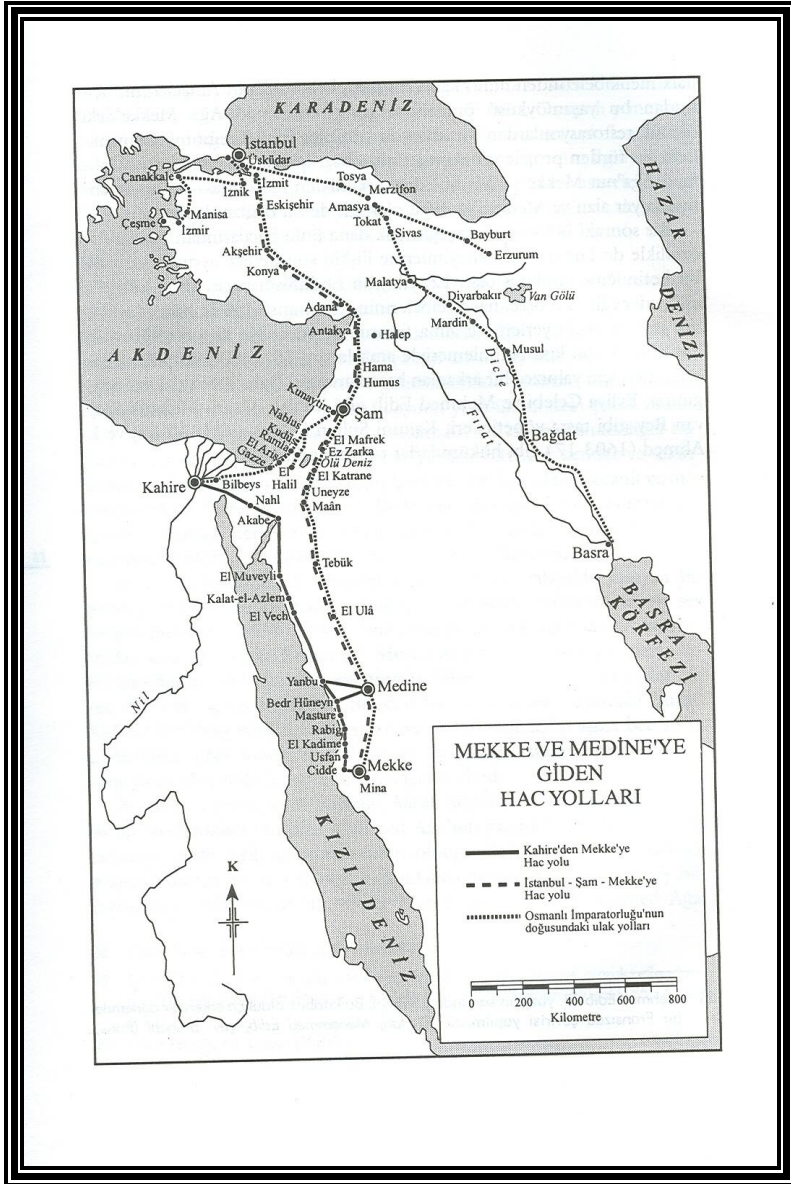
Bu vakıflardan biri de Hadım Hafız Ahmed Paşa'ya aittir. Osmanlı Devleti'nde kilercibaşılıktan sadaret kaymakamlığına kadar çeşitli görevlerde bulunan Ahmed Paşa başta Mısır ve İstanbul olmak üzere Anadolu ve Rumeli'de ondan fazla vakıf kurmuştur. Bu vakıfların önemli bir kısmı paşanın görev yaptığı bölgelerde yer almıştır. Özellikle Mısır Beylerbeyliği sırasında hac amacıyla kutsal beldelere hareket eden Müslümanların su ihtiyacını daha yakından görmüş olması muhtemeldir ki hac yolu üzerinde su kuyuları açtırıp vakıf kurarak kalıcı hizmet sunmaya çalışmıştır. Bunun için Mısır'da pek çok menkul ve gayrimenkul vakfederek gelir sağlamış, hizmetin devamlılığını amaçlamıştır. Hatta kuyuların sahipsiz kalmasını önlemek için temizliği ve güvenliği işini de çevre kalelerdeki muhafızlara bırakmıştır.

Hicaz bölgesi dışında Mısır ve Kudüs çevresindeki dini ve sosyal kurumların işlevlerini sürdürmesi için tahsis ayırmış, Halveti zaviyelerine özel bir önem vermiştir. Yarı-ailevi bir vakıf olduğu tespit edilen vakfın idaresini aile bireylerine bırakan paşa, elde edilen gelirden kardeşleri ve onların soyundan gelenlere de pay ayırmıştır. Azatlı kölelerini vakfın yönetimine dahil ederek rahat bir yaşam sürmelerine katkıda bulunmuştur.

Arnavut kökenli bir Osmanlı devlet adamı olarak Hadım Hafız Ahmed Paşa'nın doğduğu coğrafyadan binlerce kilometre uzaklıktaki çöl bölgesinde Müslümanların hac yolculuğunu kolaylaştıracak şekilde su vakfı oluşturması onun dini ve insani hassasiyetlerini gösteren önemli bir örnektir.

⁶¹ Muhammed bin Hibban, *Sahih*, Tahkik, Şuayib Arnavut, 8, Beyrut 1993, s. 135.

EK I

Hac Yolları⁶²

⁶² S. Faroqi, *a.g.e.*, s. 12.

Ek II

Mısır'daki Vakıf Gelirinden Hafız Ahmed Paşa'nın Akraba ve Azadlı Kölelerine Tahsis Edilen Ücretler (1 Zilhicce 1042/9 Haziran 1633)⁶³

<i>Vakıftan Tahsisat Alanlar</i>	<i>Günlük Ücret (Akçe Olarak)</i>	<i>Açıklama</i>
Hafız Mehmed Ağa (Ser-kilârî-i hassa)	8	14.400 (1 Muharrem 1038'den bakidir.)
Hasan Efendi	25	14.020 (1041 senesinden 5.020 akçesi bakidir.)
İbrahim Ağa	25	17.000 (1 Muharrem 1040'da 4.200 akçesi alınmıştır. 12.800 akçe ise bakidir.)
Zülfikar Efendi	8	10.520 (1 Muharrem 1039'dan bakidir.)
Ayşe	10	7.200 (1 Muharrem 1040'dan bakidir.)
Meryem Hatun	10	10.800 (1 Muharrem 1039'dan bakidir.)
Şeyh Mehmed	10	7.200 (1 Muharrem 1040'dan bakidir.)
Hatice Hatun	10	20.800 (1 Muharrem 1039'dan bakidir.)
Osman Efendi	8	8.540 (1 Muharrem 1039'dan bakidir.)
Saliha Hatun (Zülfikar Efendi'nin eşi)	8	7.580 (1 Cemaziyelevvel 1040'dan bakidir.)
Banu Hatun evladı	2	42.300 (1037 yılından bakidir.)
<i>Toplam</i>		148.060 Akçe/1.345,5 Riyal

⁶³ BOA, *TSM.A.d.*, nr. 3584/0005, vr. 5b-6a.

“THE WAQFS OF HADİM HAFİZ AHMED PASHA IN EGYPT
(XVIIth-XVIIIth Centuries)”

Abstract

Hadım Hafız Ahmed Pasha, originally of Albanian descent, has been brought up in Ottoman Palace and occupied high rank official posts. Soon after the dismissal from the prefecture of Grand Vizirate (Sadaret Kaymakamlığı), a post of second tenure, in 1604, he made a sacred visit to Qa’be and resigned from his office. He died in 1613 in İstanbul. He is known to have founded several religious foundations in Egypt, Cyprus, Rhodes, Bosnia, Elbasan, Prevadi, Hamid, Mikhalığ, Brusa, Scutari, Galata and İstanbul. In one of the charters of his waqfs dated back to 1014 A. H. (1605-1606), he provides detailed information about the waqf institutions, the stuff to be employed therein, the wages to be paid, the sources of income endowed as a waqf property and the sectors of expenditure. His waqfs in Egypt, in particular, are a sign of the sensitivity to meeting the needs of the pilgrims. In the charter of the waqf, he as endower instructs that the pilgrims should be served water and the water wells should be kept clean. But the waqf should also transfer some portion of its income to other charitable lodges and the stuff employed therein. Thus he managed to contribute both to the supply of water in the region and the continuity of the services of religious institutions.

This research, basing on waqf charters and the archival material consisting of various book and document collections, tells about the waqfs in Bulak, Han-ı Halil, Reşid, Aris and other areas of Egypt. It also deals with the landed and real property, which is endowed as a waqf and essential for the continuation of the services, and evaluates the data on the uses of the waqf income.

Keywords

Hafız Ahmed Pasha, Egypt, water endowment, pilgrimage route, waqf.